

Pirma dalis

PLASTANTI ŠIRDIS

Iki pat gilios senatvės Janas Andersonas iš Skruliukos nepavargdamas be paliovos pasakodavo apie tą dieną, kai jo mažoji mergytė atėjo į šį pasaulį.

Jau anksti rytą, vos tik prašvitus, išsirengė jis pas pribuvėją ir kitas pagalbininkes. Paskui visą priešpietį ir ne vieną pavakarės valandą išsėdėjo malkinėje ant kaladės ir laukė, laukė...

Lietus pylė kaip iš kibiro; nors Janas sėdėjo po stogu, vanduo purškė ant jo pro sienų ir lubų plyšius, o retkarčiais vėjas mesdavo visą lietaus šuorą pro bedurės malkinės angą.

– Nežinau, ar kas galėtų manyti, kad aš džiaugiuos susilaukšias kūdikio? – murmėjo Janas. Jis taip smarkiai paspyrė pagaliuką, kad šis lėkte išlėkė į kiemą. – Tai didžiausia nelaimė, kokia tik galėjo mane ištikti. Mudu su Katryna susituokėme vien todėl, kad nebereikėtų ilgiau tarnauti pas Eriką iš Falos ir triūsti svetimiams, tai mums įgriso iki gyvo kaulo. Norėjosi turėti savą pastogę, savus rakandus, o apie vaikus nė sapne nesapnavom.

Jis užsidengė veidą rankomis ir giliai atsiduso. Šaltis, drėgmė ir ilgas kankinantis laukimas, be abejo, drumstė jam

nuotaiką, bet visi tie nemalonumai toli gražu nebuvo didžiausia liūdesio priežastis.

O jo sielvartas buvo visiškai pagrištas.

„Kiauras dienas nuo ankstauro ryto ligi vėlaus vakaro tenka dirbti, triūsti, – galvojo Janas, – tačiau iki šiol bent naktį galėdavau pailsėti. Kūdikis tikriausiai bus didelis rėksnys, taigi nė naktį neturėsiu ramybės.“

Apie tai pagalvojus jį dar didesnė širdgėla ėmė graužti. Janas staigiai atitraukė rankas nuo veido ir taip smarkiai ėmė jas gražyti, jog net sąnariai braškėjo.

– Ligi šiol dar šiaip taip stūmėmės, nes Katryna su manim galėdavo eiti į darbą. Tačiau dabar ji turės būti namie ir rūpintis vaiku.

Janas įsmeigė akis į tamsėjančią prieblandą ir jam ėmė rodytis, tarytum bado šmėkla jau sėlina per kiemą, tykodama įsibrauti į namus.

– Taip, taip, – kalbėjo Janas ir, lyg norėdamas sustiprinti savo žodžius, abiem kumščiais tvojo per kaladę. – Taip, pasakyčiau tiek: jeigu būčiau žinojęs, kad taip atsitiks, iš karto būčiau atsakęs Erikui iš Falos, kai jis atėjęs pasiūlė man statydintis namus jo žemėje ir, be to, perleido statybai senų rąstų, – jeigu aš tuomet būčiau žinojęs, visko būčiau atsisakęs ir ligi pat savo amžiaus pabaigos būčiau gyvenęs Falos tvarto kamaroje.

Tai buvo baisūs žodžiai. Janas puikiausiai tą jautė, bet neketino jų atsisakyti.

– Jeigu kas nors... – vėl prabilo Janas. Jis net buvo benorįs sakyti, kad jam anaip tol nebūtų nemalonu, jeigu kūdikiui

kas nors atsitiktų. Tačiau Janui neteko šių savo minčių išreikšti žodžiais. Staiga išgirdo jis už sienos riktelint balsiuką ir ūmai nuščiuvo.

Malkinė buvo pristatyta prie gyvenamojo namo. Įtempus klausą, jo ausis pasiekdavo verksmo garsai. Žinoma, Janas Andersonas tuojau suvokė, ką tai reiškia. Ilgą laiką sėdėjo jis visiškai ramiai, niekuo neparodydamas nei sielvarto, nei džiaugsmo.

Galų gale jis gūžtelėjo pečiais ir tarė:

– Taigi pagaliau atėjo į šį pasaulį. Dabar su Dievo padėjimu žengsiu į savo namus kiek pasišildyti.

Tačiau ir šis malonumas ne taip greit atėjo. Jis vėl turėjo laukti valandų valandas.

Lietus pylė gūšiais, vėjas šėlo kaskart smarkiau. Nors tik rugpjūčio pabaiga, oras buvo žvarbus kaip lapkričio mėnesį.

Be to, Janui Andersonui dingtelėjo mintis, kuri dar labiau jį prislėgė ir nuliūdino.

Jis pajuto, kad visi jį niekina ir nė kiek su juo nesiskaito.

– Ne tik pribuvėja, bet ir trys ištekėjusios moterys ten prie Katrynos, – tarė jis pusbalsiu. – Juk iš tikrųjų galėtų viena išeiti ir pasakyti – berniukas ar mergaitė.

Priglaudęs ausį prie namo sienos, Janas įsiklausė ir išgirdo, kaip židinyje kuriama ugnis. Paskui pamatė moteriškes nešant iš šaltinio vandenį. Tačiau atrodė, kad nė viena nė nepastebi Jano.

Tuomet staiga užsidengė jis rankomis veidą ir visu liemeniu ėmė siūbuoti.

– Gerasis mano Janai Andersonai, – pratrūko jis, – ko gi tau trūksta ir kur tavo kaltė? Kodėl gi tau gyvenime taip nesiseka? Kodėl gi visuomet esi taip nustumiamas? Oi, kodėl tu negalėjai vesti jaunos, gražios merginos? Kodėl paėmei tą seną mergą, Lagerdo Katryną, Eriko iš Falos karvių liuobėją?

Jį graužte graužė sielvartas. Net kelios ašaros ištryško ir nuriedėjo tarp pirštų.

– Kodėl parapijoje taip menkai esi gerbiamas, mano gerasis Janai Andersonai? Kodėl visuomet kitiems teikiama pirmenybė? Gerai žinai, kad yra tokių pat neturtingų ir tokių pat menkų žmonių kaip tu, tačiau juk nė vieno taip nustumia į užkampį? Tad ko gi tau trūksta, mano gerasis Janai Andersonai?

Šį klausimą Janas Andersonas jau seniai sau keldavo, bet vis veltui, jis galutinai buvo netekęs vilties kada nors gauti atsakymą. Tačiau, nagrinėdamas savo savybes, jis priedavo išvadą, kad jam iš viso nieko netrūksta. Todėl gal išmintingiausia bus pasakius, kad Dievas ir žmonės jam neteisingi?

Kai jam atėjo į galvą ši mintis, jis atitraukė rankas nuo veido ir mėgino atrodyti įžūlus.

– Kai tau bus leista įžengti į trobą, tada tu nė karto nežvilgtelėsi į savo kūdikį, mano gerasis Janai Andersonai, – nusprendė jis pats vienas. – Nė žodžio netardamas prieisi prie ugnies ir pasišildysi.

– Arba kas būtų, jeigu dabar atsistojęs įeitum, – pradėjo jis vėl. – Juk dabar, pačiam žinant, kad jau visa praėjo, nebėra nė mažiausio reikalo ilgiau čia tūnoti. O ką, jeigu tu

Katrynai ir kitoms ten esančioms moteriškėms parodytum, kad esi savo namų šeimininkas?

Janas kaip tik buvo besikeliaš nuo kaladės ir malkinės angoje išvydo senąją Falos poniją. Ji kuo gražiausiai nusilenkė Janui ir pakvietė vidun pasižiūrėti į kūdikį.

Su tokia bloga nuotaika Janas Andersonas kažin ar būtų ėjęs, jeigu jį būtų kvietęs kas kitas, o ne pati senoji Falos ponija. Su ja, žinoma, Janas nuėjo, tačiau nė kiek nesukbėdamas. Iš visų jėgų stengėsi Janas atrodyti ir elgtis kaip Erikas iš Falos parapijos namuose per rinkimus, eidamas prie urnos įmesti savo rinkimų kortelę. Ir Janui Andersonui dabar puikiai pavyko atrodyti visiškai tokiam pat rimtam ir paniurusiam.

– Prašau, Janai! – tarė Falos ponija ir plačiai atvėrė duris, o pati pasitraukė, kad Janas įeitų pirmas.

Vos tik žvilgtelėjęs, Janas tuoj pamatė, kaip tvarkinga ir švaru troboje. Kavinukas pastatytas ant židinio krašto, kad kava kiek atauštų. Palangėje padengtas stalas. Sniego baltumo staltiesė ir puodeliai kavai buvo ponios iš Falos.

Katryna gulėjo lovoje, o kitos dvi moterys, kurios atėjo pagelbėti, buvo prisišliejusios prie sienos, kad Janas nekliudomai galėtų apžiūrėti visus pertvarkymus.

Prie pat padengto stalo stovėjo pribuvėja, laikydama ant rankų suvystytą kūdikį.

Nejučiom dingtelėjo Janui Andersonui mintis, kad viskas atrodo taip, tartum jis būtų čia svarbiausias asmuo. Katryna žiūrėjo į jį švelniai, lyg norėdama pasiteirauti, ar jis

patenkintas. Visų kitų akys irgi buvo nukreiptos į jį, tartum reikalaujamos pagyrimo už visą tą vargą, kuri moterims teko patirti.

Tačiau ne taip lengva džiūgauti, kiauřą dieną ištūnojus lauke sustirusiam iki gyvo kaulo, kai tave tiesiog velniai ima. Jano veidas buvo kaip Eriko iš Falos, ir jis, netardamas nė žodžio, stovėjo vidury kambario.

Tuomet pribuvėja žengė prie jo. Bet troba buvo nedidukė, ir, žengusi tiktai vieną žingsnį, ji tiek priartėjo prie Jano, kad įdėjo jam kūdikį tiesiog į glėbį.

– Tik pasižiūrėkit, Janai, kokia puiki mergytė! – tarė pribuvėja.

Stovėjo dabar vargšas Janas, laikydamas rankose kažką šilta ir minkšta, apmuturiuota didele skepeta. Skepeta buvo kiek praskleista, ir Janas matė mažutį susiraukusį veiduką, sugniaužtus kumštėlius.

Sutrikęs stovėjo Janas ir nežinojo, ko nori iš jo tos moteriškės. Ką jis turi daryti su tuo daiktu, kuri pribuvėja įdėjo jam į glėbį? Ūmai pajuto Janas krustelėjimą, nuo kurio sustirtėjo ir jis, ir kūdikis. Niekas jo nestumtelėjo, todėl Janas neįstengė suprasti, ar čia savaime atsitiko ir jis pats sujudino mergaitę, ar atvirkščiai.

Tučtuojau širdis krūtinėje jam taip smarkiai suplakė, kaip dar niekuomet gyvenime nebuvo plakusi. Tą pat akimirką Janui pranyko šaltis, bloga nuotaika ir sielvartas. Pranyko ir apmaudas, tik viena jam teikė nerimo: jis negalėjo suprasti, kodėl ten krūtinėje taip daužosi ir plaka. Juk jis dieną nei šoko, nei greitai bėgo, nei kopė į statų kalną.

– Nagi pridėkit čia ranką ir pažiūrėkit! – kreipėsi Janas į pribuvėją. – Man atrodo, kad širdis taip neįprastai plaka.

– Taip, iš tikrųjų, – patvirtino pribuvėjas. – Ar jums dažnai taip esti?

– Ne, man dar niekadoms taip nebuvo, – užtikrino Janas. – Bent niekadoms šitaip.

– Ar jums bloga? Jaučiate kur skausmą? – susirūpino pribuvėjas.

– Ne, ne, šiaip viskas gerai.

Pribuvėjas niekaip negalėjo suprasti, kas jam čia būtų, tad jį paklausė:

– Gal paimti iš jūsų kūdikį?

Tada Janą užplūdo naujas jausmas. Kūdikį? Ne, jo Janas nenorėjo atiduoti.

– Ne, palikite kūdikį man! – tarė jis.

Tą akimirką moterys turbūt kažką išskaitė jo akyse, kažką nugirdo jo balse, ir tai jas pralinksmino, nes pribuvėjas šiek tiek šyptelėjo, o kitos prapliupo garsiai kvatoti.

– Janai, negi jūs gyvenime nieko taip nemylėjote, ir niekad taip smarkiai neplakė širdis?

– Ne-e, – atsakė Janas.

Staiga Janas suvokė, kas dabar išjudino jo širdį ir privertė ją taip smarkiai plastėti. Negana to, jis pradėjo numanyti, ko jam kaip tik trūko per visą gyvenimą: žmogus, kuris nejaučia savo širdies plastant nei skausme, nei džiaugsmu, žinoma, negali būti laikomas tikru žmogumi.